

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Gosposka 12 — Naročnina četrtletno 15 din, za pol leta 30 din, za vse leto 60 din — Posamezne štev. 150 din — V zamejstvo za vse leto 90 din
Upravišтво: Ljubljana, Gosposka 12 — Poštnoček. račun: Ljubljana št. 16.176 — Rokopisov ne vračamo — Oglasi po tarifu — Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani

Žena in mati v industriji

Za uvod gornjemu naslovu bi dal sledeči kratki pomenek, ki je značilen za današnje dni. — Zakaj hodite v tovarno, če ste žena in mati? Ali ni lepše, da se uveljavljate pri domačem ognjišču? — Odgovor je stereotipen. — Mož premalo zasluži. — Koliko imate otrok? — Enega. Koliko otrok je imela vaša mati? — Deset nas je bilo. — In vaš oče, s čim si je služil kruh? — Bil je delavec. — Ali je potem vaša mati tudi hodila po zaslužek v tovarno? — Ne. Saj takrat niti ni bilo toliko tovarn, niti ne bi mogla pri številni družini.

Iz gornjega pogovora zaključujemo, da mati hodi v tovarno pri maloštevilni družini in ker se ji nudi prilika. Torej gospodarski moment ni edino odločujoč. V resnici nam vsakdanje opazovanje dokazuje, da so matere s štirimi ali petimi otroki redko tovarniške delavke.

Prvo skupino tvorijo matere-zaslužkariče, ki so gospodarsko primorane, to so vdove, potem tiste, katerih možje so invalidi, brezposelni, pijanci, delomržeži. Drugo skupino bi predstavljale tiste, katerih možje imajo eksistenčni minimum, a se jim nudi prilika, da zasluži pod pogoji, da je tovarna v bližini, da je družina majhna, poleg možnosti, da gospodinjica stara mati ali kdor koli izmed sorodstva. So tudi možje, ki nikdar kljub vsej pridnosti ne dosežejo minimuma, to so predvsem sezijski delavci in mnogo drugih, katerih plače so bolj miloščne in žene so bolj ali manj prisiljene, da se ozrejo po zaslužku.

Kjer možev zaslužek in domači pridelek ne zadoščata, je ženina zaposlitev diktirana po gospodarski nujnosti. Tu ni kaj preučevati. Nas zanima, zakaj išče zaslužek žena tam, kjer možev zaslužek zadošča. Vzroki bi bili nekako takšni. Želja po izboljšanju gospodarskega stanja, želja po lastnem domu ali, kjer ta že stoji, odplamčevanje dolga. To so razumljivi momenti. Opažamo pa tudi, kakor se zdi, vedno bolj pogosto, da se mlade žene ali matere odtegujejo gospodinjiskemu delu, da nimajo pravega veselja do tega, kar nudi dom iz preprostega razloga, ker se jim delo in skrb, s čemer so se ubijale njih matere, zdita nesmiselna, dolgočasna, in volijo raje delo v tovarni. To prizadevanje podpira še sla po lišpanju, izrodek modernega časa, in kmalu pride čas, ko ne bo več moža, ki bi dovolj zaslužil za družino.

Ni moj namen, da preiskujem, če današnji delavec res premalo zasluži v primeru, recimo, z dobo pred l. 1914; dejstvo je, da zmerom ne odloča gospodarska nujnost, marveč neka psihološka razpoloženost, ki postaja vedno bolj prijazna tovarniškemu delu, spričo katerega postajajo druge panoge pridobitnega dela manj vredne. Ta pojav hočem osvetliti z biološke strani in pokazati vse kvarne posledice na tvarnem in duhovnem področju.

Ni dvoma o tem, da dela tovarniško delo večje rane v ženski organizem kakor v moškega. Mož je že po naravi določen za pridobitno delo; njegovo telo je odpornejše, kar vidimo najbolje pri obrtnih zastrupljenjih. Žena ne more nikdar tekmovali z možem, ker ji faze njenega spolnega življenja (menstruacija, nosečnost, porod, dojenje) ne dopuščajo. Ravno kar omenjena obrtna zastrupljenja (tobak, svinec, živo srebro, fosfor, žveplo, arzen itd.) ne kvarijo samo njenega telesa, temveč tudi zarod. Omenjeni strupi izpodjedajo rodnost, škodujejo plodu, kar vodi do splava, prezgodnjega poroda ali okrnjenega potomstva. Enak pogubni vpliv se javlja na dojenčkih, odtod danes redka mati, ki doji svoje dete običajno dobo. Zelo kvarno je za mater kakor za otroka, da mora mati po šestih tednih na delo in mora otroka odstaviti. Kako važno je dojenje, nam pove hrvaški pregovor: »Ni tista mati, ki rodi, ampak tista, ki doji.«

Nadaljnji kvarni vplivi so delo v prahu, kjer trpijo pljuča, ropot in nočno delo, ki oba izčrpavata živčevje. Živčna preutrujenost, ki se javlja v razdraženosti, glavobolu in nešteti drugih težavah, za katere nimamo otipljive organske podlage, je vsakdanja slika v zdravniških ordinacijah. Ženi, ki služi dvema gospodarjema, domu in tovarni, se prezgodaj rahlja zdravje, ubija se ji volja do prave rodbinske sreče. Taka žena se rada odteguje številni družini. Kako važno je to za populacijo. Ravno med 20. in 40. letom, ko je na višku spolnih funkcij, v tej dobi oddaja svojo srčno kri, ki bi jo tako zelo potrebovala družina in dom.

Družini, kjer zaslužita oče in mati, se res tvarno bolje godi. Če pa prelehamo vso škodo, ki jo trpi družina v duhovnem

Vojna in politika

Chamberlainov odhod s svetovnega odra

Včasih imamo prav posebno oster občutek, da se sedanost poslavlja od preteklosti. Tak občutek smo imeli te dni, ko se je poslovil Churchill od Chamberlaina. Chamberlain se je kot bolen starec umaknil v ozadje, v zgodovino. V zgodovini pa bo ostal skoraj kot simbol. On je spadal k pokolenju Macdonalda, Brianda, Stresemanna, k pokolenju, ki je verjelo v drugačen način urejanja Evrope, kakor se pa sedaj skuša uveljaviti.

V zgodovini bo ostal kot simbol, upodobljen s svojim nesmrtnim dežnikom, simbol proforskega optimista in pacifista. Njegovi nasprotniki precej z uspehom skušajo diskreditirati njegov optimizem, češ da je bil vsaj na koncu očitno ponarejen, da je bil nazadnje samo maska, pod katero so skrili Angleži svojo nepripravljenost za vojno. Ostal bo pa tudi zgled človeka, krepkega starca, ki v najbolj vztrajnem zaletu nazadnje le uvidi, da nima prav in junaško in ravno tako vztrajno in dosledno pelje v drugo smer.

Nekaterim bo morebiti ostal tudi zgled, kako politik z velikimi zalozami avtoritete, lahko dolgo časa vodi politiko brez duha, brez uspehov in kako mu ostanejo množice zveste, čeprav brijtnjeji ljudje uvidijo nesrečno politiko in na najspretnjši način množice o tem poučujejo. Zelo verjetno se zdi zatrevanje tistih, ki so prepričani, da bi Chamberlain s častjo in slavo vodil svojo suhoparno politiko do smrti, če ne bi bilo prišlo do vojne. Churchill bi bil v tem primeru ostal lahko do konca nezadovoljen posebnost, ki je za praktično politiko zaradi pomanjkanja smisla za disciplino čisto neprimeren.

Ob tej priliki se ponuja sama od sebe primera z razmerami v Franciji. Tudi tam se je pred kratkim poslovila preteklost, ker pa je bila sedanost slaba, je stopila na njeno mesto predpreteklost.

V Angliji se je poslovil Churchill od Chamberlaina s častjo, kar odgovarja angleški demokratični vzgoji, ki se vselej kaže tudi v javnem življenju. V Franciji je predpreteklost poslala preteklost v Riom. Iz načina te angleške poslovitve se lahko sklepa, da živi tam še niso začeli prav nič odpovedovati.

Ta poslovitve pomeni menda tudi, da v angleški volji vztrajati do konca, ni pričakovati najmanjšega popuščanja. Videti je, da ne bo v angleški politiki niti dežnika, niti oljkove vejice, dokler ne bodo novi možje ali strti, ali pa zmagovalci.

Sestanek na Brennerju

Osmi dan po sklepu berlinske trozveze sta se sestala na Brennerju Führer in Duce. Službeno poročilo pravi, da je bilo pri sestanku samo navadno izmenjavanje li-

oziru, moramo priznati, da boljši zaslužek ne odtehta duhovne škode. Neurejen dom, otroci pod vplivom tujih ljudi in ceste, kjer jim grozijo telesne, še več dušne nevarnosti, pomanjkanje ljubezni in nadzorstva, vse važni stavbi kamni pri doraščajočem organizmu, ko se ustvarja podstava duhovnosti, odločilna za poznejše življenje. Pri oblikovanju duhovnosti ne odločuje samo dednost, ampak tudi okolje.

H koncu naj omenim še en kvaren pojav, mimo katerega ne moremo brezbržno. Žena-zaslužkarica vzgojno slabo vpliva na svojega moža. Njen mož ni nujno prisiljen, da dela in zgublja polagoma veselje do dela, pada mu ponos, postaja delomržen, lasten zaslužek kaj rad uporablja za svoje osebne potrebe. In, če danes svetujemo samski tovarniški delavki, da bi se možila, dobimo stereotipen odgovor: »No, potem šele bi morala delati; sedaj preživljam sebe, potem pa bi morala še moža.«

Dr. M. K.

Kdo bo končno odgovoren?

Sestavek, ki je izšel pod tem naslovom v »Delu proti tuberkulozi«, ponatiskujemo, ker obravnava eno izmed najbolj perečih vprašanj našega javnega življenja, ki se po za- slugi naših imenitnih vodilcev ne premakne z mesta.

Uredn.

Dnevnik »Slovenec« od 25. julija t. l. nam je v članku pod tem naslovom odkril vso organizatorno in stavbeno tehnično mize-rijo, ki vlada pri zidavi kemičnega in- stituta in kirurškega paviljona v Ljubljani. Skoraj s prstom je bilo pokazano in javno pribito, da tu ne gre več samo za slučajne ovire, da gre za neki sestav, ki ne vrši svo- je službe. Zato tudi vprašanje po končni odgovornosti. Mnogim je bil ta članek pra- va uteha že radi razmer v katerih se na- hajamo, ko javna kritika nima več tistih preštevilnih možnosti, kakor jih je imela v prejšnjih časih.

Prav v svojo javno dolžnost si štejem o- popolniti omenjeni članek z dejstvi, ki so širši javnosti nepoznana. Prešlo nam je že v meso in kri, da že kar reflektorično mi- slimo na pomanjkanje kreditov, kadar koli vidimo nekje n. pr. razdrto cesto brez de- lavcev ali kako javno na pol dodelano po- slopje brez zidarjev. Ravno v »Jutru« smo brali pred nekaj tedni, da nova stavba na Golniku stoji nedodelana zaradi pomanjka- nja denarja. In vendar ni niti malo resnice na tej trditvi, čeprav je res, da vkljub pra- vočasni preskrbi kreditov stoji prazna stav- ba že vse leto brez zidarjev komaj za silo pokrita in zavarovana pred vremenskimi nepravilnostmi. Zategadelj se nam zdi, da ne bi vestno vršili svoje dolžnosti, ako bi radi ozirov in ljubega mira zamolčali javnosti prave vzroke naše gradbene nesposobnosti.

V zdravilišču Topolšica se gradi novo upravno in stanovanjsko poslopje, torej stavba, ki ne predstavlja prav nikakršnih stavbenih težkoč in problemov. To je tista vrsta stavb, ki se spomladi začne in v je- seni konča. Vse drugače pa je, če je to javna zgradba. Že začetek se zavleče do poletja. V Topolšici je bila zamuda nevarna zaradi kredita 450.000 dinarjev iz prejšnje- ga proračuna, ki se s 1. junijem vrača dr- žavnim blagajni, ako dotedaj dela niso bila oddana. Vkljub tej nevarnosti in vkljub te- mu, da je odgovorno gradbeno vodstvo imelo od 17. februarja dovolj časa na raz- polago, vkljub temu bi nam bila omenjena vsota zapadla, da ni bil uporabljen upra- vni postopek prav posebne vrste. Stavbena tvrdka nas je zagotovila, da se do božiča prav gotovo vselimo pod pogojem, da bodo dela pravočasno oddana. Samo po sebi se razume, da niso bila. Podjetnik je postavil sirovo zgradbo, nato pa odpustil delavstvo in odpeljal stroje drugam, namesto da bi se bilo delo nadaljevalo v eni sapi.

Med tem časom pa so cene rasle. Toda komu kaj mar. Saj gre za državni denar. Ko sem letos obiskal Topolšico so stavbo obmetavali, pa niso imeli vzdanih niti vo- dovodnih, niti električnih cevi. Komu kaj mar!

Preračun! Komu kaj mar. Najprej 900.000, nato poldrug milijon, danes menda 2 mili- jona. Niti ena od teh števil ni bila nikoli niti približno resno izračunana. Saj tudi ni treba. Kolikor bo zmanjkalo, se vstavi v prihodnji preračun. Podjetnik pa naj čaka na svoje plačilo. Dvomim, da bo delo oprav- ljeno do letošnjega božiča.

Se lepše pa je na Golniku. Jeseni l. 1938 smo slavnostno zasadili prvo lopato. Pri tem so nam obetali surovo stavbo do bo- žiča 1938 in vselitev do zime 1939. Do bo- žiča 1938 nismo prišli niti do plošče, a do zime 1939 komaj do surove stavbe. Pri tem sem primerjal napredovanje stavbe Pokojninskega zavoda v Kranju, ki so jo istočasno začeli, pa je sedaj že leto dni v obratu, mi smo pa še vedno v sirovem stanju.

Pri nas postavljamo eno stavbo za dva gospodarja, en del za banovino, drugi del

stin, torej nič posebnega. Razume se, da so nastala po svetu najrazglednejša ugibanja o tem, kaj se je vse sklenilo na tem se- stanku. Resnico bomo zvedeli šele v bo- dočnosti, marsikaj pa se bo že v bližnjih dneh pokazalo iz dejanj, ki bodo sledila. Iz- recno je bilo zanikano, da bi bil tam govor o preurejanju Balkana, v nekaj dneh pa je nekaj nemške vojske vkorakalo v Romuni- jo, da zavaruje petrolejske vrelce, kakor je bilo rečeno. Pred sosedji je bilo vsako za- varovanje nepotrebno, ker je razmerje osi do Rusije po zatrevanju osi same najbolj- še, vsak drug napad je nemogoč, zato je bilo nazadnje povedano, da je to zavaro- vanjem pred tem, da ne bi Anglija prene- sla vojno tudi na Balkan. Zračni napadi nad Nemčijo in Anglijo gredo naprej, kolikor jih ne ovira slabo vreme. Splošno se dom- neva, da bo po tem razgovoru Italija po- večala svojo intenzivnost v vojni. Ali se bodo pričele večje operacije v Afriki, ali bo načela Italija še kako novo bojno polje, se seveda ne da takoj uganiti. Izenadenja so še vedno uspešno orodje živčne vojne.

Nov Churchillov govor

Glede na diplomatsko plat vojne, ki sta jo vodili obe sili osi s tem, da sta sklenili berlinsko zvezo in da sta se sestala na Brennerju Hitler in Mussolini, je na strani Anglije omeniti samo zadnji Churchillov govor, iz katerega odseva še vedno velika samozavest in odločnost nadaljevati vojno do uspeha.

P. n. novim naslovnikom „Slovenije“

Pred nekaj meseci smo razširili konzor- cij »Slovenije« in se odločili list izpopolniti tako, da bi res prišli do premočrtnega razumniškega tednika, ki je ravno v teh časih tako potreben.

Ker pa je pri tem v največji meri odlo- čujoča seveda finančna stran, Vas prosimo, da nam poravnate naročnino, ki znaša din 5.— na mesec. Ako tega ne morete za celo leto skupaj, prosimo za poravnavo v primernih za vas znosnih obrokih.

Če bi kdo iz tvarnih ali drugih razlogov ne mogel več ostati naročnik, ga vabimo, da to takoj pove v obojestransko korist.

Tistega, ki bi nam lista ne vrnil, bomo šteli za naročnika.

Kakor nam je žal za vsakega naročnika, vendar je pri teh razmerah prvo, da smo si na jasnem glede redno plačujočega na- ročniškega kroga.

Uprava »Slovenije«

za železnico. Čeprav tudi pri železniškemu delu ni šlo vse gladko — zaradi povišanja preračuna so nastopili kreditni vozi — pa je vendar ves čas obstojal neki zmeren tempo. Na banovinski strani pa, vkljub temu, da finančni zapletljaji niso dela nikdar ovirali, letos že celo leto ne delamo. Sirova stavba zija, gluha in prazna, vnebovpiljoč protest proti oviram, ki jim na Slovenskem ni primere. Za zimo bo železničarski del stavbe dograjen, v drugo banovinsko polovico pa bo naletaval sneg, ki ga bo nosila burja skozi prazna okna in odprte hodnike.

Če se v Topolšici lahko tolažijo z državnim preračunom, ki ne pozna izgube, pa na Golniku te vrste tolažbe ne poznamo. Nazadnje bo vse plačal Golnik sam, to se pravi: plačala bo uboga jetična para. Blizu milijona se bo na ta način odtegnilo proti-jetični akciji. Tudi na Golniku smo imeli preračune, ki so poskočili od enkratne na skoro trikratno vsoto. To se pravi, da preračunov nismo imeli, niti jih sedaj nimamo.

Vkljub intervencijam letos še nismo začeli z delom. Jesen je tukaj, kar pomeni, da sploh ne bomo pričeli. Imeli smo kakih 10 komisij, ki pa so vse ostale z ozirom na gradbo brez vseh posledic. V avgustu je bil zamenjan odgovor na zahtevanje kot Garmelin sredi bitke. Pri nas hvala Bogu do bitke niti prišlo ni. Do nastopa mraza se bo novi stavbeni vodja ravno vživel v svojo nalogo, potem pa tako 3 mesece počivamo, ako je stavba privatnega in 6 mesecev, če je javnega značaja.

Lojze Ude:

Nekaj pripomb k sodobnim razmišljanjem Andreja Beličana

1.

V zadnji številki »Sodobnosti« je Andrej Beličan(?) končal svoja v junjski številki začeta sodobna razmišljanja; začeta z namenom, mirno razpravljati o globljih osnovah doslednega nevtralnostnega mirovnega stališča od spopadu evropskih velesil, jih je nadaljeval s stopnjujočim se napadanjem »ljudi sredine«, kakor imenuje tiste, ki pišejo v »Dejanje« in »Slovenijo«, ter jih končal z ugotovitvijo, da nazorska doslednost in čistost zahtevata, da se tudi pri nas izvede jasna razmejitev med nasprotniki, ki bo onemogočila sleherno slepomišljenje in da se njenim ostankom liberalne demokracije odkaže njihovo pravo mesto.

Nekaj tehničnih ugotovitev k tem razmišljanjem Beličana Andreja je že med njihovim izhajanjem napravil pod naslovom »Čudni načini« dr. M. v 33-ti, 34-ti in 35-ti številki »Slovenije«. Nekaj pripomb naj napravim še jaz. K stvari pa se bom še vračal.

Ako bom svojo misel ponekod samo nazkazal, naj se bralec zaveda, da živimo danes Slovenci v položaju, v katerem je lažje Beličanu, ki po 23. avg. 1939 bruha ogenj in žveplo na »wilsonizem« in »versajstvo«, kakor pa onemu, ki ne da bi čutil potrebo opravičevati Wilsona in versajski sistem, vendarle hoče, da se vsaka reč res postavi na svoje zgodovinsko mesto, v vseh časovnih in teritorialnih razmerjih in pogojnostih.

Tudi ne pišem teh pripomb zaradi tega, da bi Beličana o čem prepričal. Pišem le zaradi ljudi, ki berejo, da sami razmislijo in raziščejo, kdo ima prav. Debata kot skupno iskanje resnice je pri nas že zdavnaj brez vsake cene. Ljudje, kakor je Beličan, vedo vse in so absolutno nezmisljivi. Kaj bi potem silil vanj?

Kolikor se Beličan obrepa v mene osebeno, bom na njegovo edino prilično stvarno opazko, da moja politična »filozofija« ne more biti od tega sveta, da torej ni tostransko zasidrana — to menda hočeš reči, ne? — imel še dovolj prilike odgovarjati. V očitku »besedne borbenosti« in »jeremijade« v zvezi z mojimi besedami v odgovoru J. M.-ju v »Sloveniji« z dne 2. avgusta 1940: »Bij se, vzdrži, pa četudi ima ta borba po računarskem razumu videz večne borbe brez upa zmage«, pa se poleg izrazite in strupene zlobe, ki jo poznam in z njo od te strani vedno računam, ki pa me dalje ne zanima več, kaže tudi ena najbolj nevarnih Beličanovih zmot. Pri nas res ni dolgočasno živeti. Ako se moraš enkrat boriti proti ljudem, ki bi živeli najraje brez politike, se moraš drugič boriti proti drugim, ki izven politike in posebej svoje, sploh ničesar ne priznavajo. Življenje naroda se pri Beličanu namreč rešuje izključ-

Prepričan sem, da bi v vsaki prihodnji številki, lahko prinesel podoben sestavek iz vseh kotov Slovenije, če bi le hotel. Saj ni treba drugega kot pogledati napredek cestnih del. Najprej se cesta zapre za vsak promet, potem pa pol leta nikogar od nikoder itd. Vsak časovno določen program je treba podaljšati na dvojno dobo, vsak preračun podvojiti, če ne potrojiti, da pride do reelnih števil. Saj je bilo za naše razmere pravi čudež, ko je tvrdka Dedek lani pol leta pred pogodbenim rokom skočila Jeperca—Kranj.

Človek bi skoraj mislil, da leže take napake v bistvu gradbene stroke same in da nikjer ni boljše kot pri nas doma. O nasprotnem pa te prepričajo poročila o bliskovitih gradnjah v drugih državah. Toda tam denar ne igra nikake vloge, se glasi ugovor. Tudi pri nas je bilo denarja dovolj, pa le nismo mogli nikamor.

Kadarkoli smo se ozirali čez državne meje in občudovali tujo stavbeno podjetnost, smo si mislili sami pri sebi, da bo pri nas ravno tako. Sedaj pa smo prisiljeni napraviti ravno obratne sklepe. Naša stavbena nesposobnost je že prav katastrofalna.

Prisiljeni smo bili k temu pisanju, ker gre za javno korist in še za korist naših bolnikov posebej. Gotovo govorimo iz srca velikega dela Slovenije, če postavimo javno vprašanje ne tako kot je to storil »Slovenec«, ko je vprašal kdo bo končno odgovoren, temveč tako, da zakličemo na ves glas: kdo je v tem trenutku odgovoren?

Dr. T. F.

2.

Beličanovo prikazovanje vzrokov sedanje vojne se zaostruje ob Wilsonu in versajskem miru kot popolnem izrazu zavratnega in nasilnega imperializma in izključnega »krivca« sedanje vojne.

Beličana bi opozoril, da je Sovjetska zveza pred 23. avgustom 1939. od leta 1935. dalje sodelovala v društvu narodov in navezavala prilično prijazne stike z Anglijo in Francijo. S Češkoslovaško je imela sklenjen tudi še poseben pakt o pomoči. Notranjepolitično je bila to doba ljudskih front, torej obramba liberalne demokracije pred navalom fašizmov.

S tem hočem reči samo to, da se pred 23. avgustom 1939. leta Sovjetski zvezi versajski sistem in demokracije niso zdele tako strašne in da je Sovjetska zveza ne samo sodelovala s tvorci versajskega sistema, temveč da je bila celo pripravljena braniti ga z vojno.

Ali bi ne bilo torej bolj dosledno, če bi Beličan, kateremu je Sovjetska zveza dežela in območje, od katerega obstoja ali propada zavisi obstoj ali propad človeštva, namesto da izreka o Wilsonu in Versaju take absolutne, za vse narode in čase veljavne sodbe, raje mirno in hladno rekel: »Dokler je Sovjetska zveza mislila, da bo imela več koristi od sodelovanja z Anglijo in Francijo, je bila za ohranitev versajskega sistema, ko pa je spoznala, da ima več koristi od pomirjenja s Hitlerjevo Nemčijo, je pustila versajski sistem pasti? Vrag naj ga vzame.« To logiko bi človek razumel in bi komaj imel k temu kaj pripomniti drugega, kakor da je tudi to neka logika. Te čudovite vneme, in prav ta čas, s katero Beličan tolče po »wilsonizmu«, »versaj-

stvu« in »liberalnih« demokracijah, absolutnosti, s katero obsoja, pa človek ne razume. Pri tem je že bolj postranskega pomena, če spravlja v zvezo s svojim »wilsonizmom« in »versajstvom« tudi take ljudi kakor so sotrudniki »Dejanja« in »Slovenije«, pa tudi jaz, ki se, odkar sem napisal prve besede, borim proti versajskemu jugoslovenstvu.

Hudo zanimiva nevtralnost, res.

(Dalje prih.)

Popravek

Z ozirom na notico »Čigavi so milijoni« v št. 40. Vašega lista z dne 4. t. m. prosimo v smislu čl. 26. zakona o tisku, da priobčite v prvi prihodnji številki sledeči popravek:

Ni res, da smo na stroške svojih delavcev in odjemalcev obogateli, kakor navajate v svojem listu, ampak je res:

1.) da smo izplačali vsako leto čez din 6.000.000.— na mezdah delavcem več kakor je bilo določeno v kolektivni pogodbi tekstilnih delavcev;

2.) da smo vsako leto plačevali najvišje davke od celokupne tekstilne industrije;

4.) da nikjer ni mogoče kupiti artikla, ki jih izdelujejo naše tvornice, boljše in cenejše kakor pri nas.

Tudi ni res, da si potrebnih milijonov nismo izposodili, ampak res je, da se je gradnja hiš šele pričela in da bo po dograditvi hiš mogoče ugotoviti, da li smo si potrebnih milijonov izposodili ali ne.

Z odličnim spoštovanjem

J. Hutter in drug.

ZAPISKI

O tetki protekciji

Ta tetka menda ni ravno slovenskega izvira, saj jo že ime razodeva. Zato prav za prav ne spada v »Slovenijo«, vendar se je tudi pri nas že toliko uveljavila, da nam ne bo mogel nihče kaj očitati, ako jo tudi v »Sloveniji« omenjamo.

Ima zelo ugledno sorodstvo; njena najvplivnejša strina je korupcija. Mlajših sorodnikov ima pa nič koliko. Ob vsakem koraku naletimo nanjo. Že v ljudski šoli se pojavi in poseže krepko na vzgojno polje. Na vzgojnem polju sicer njen vpliv ni niti velik niti blagodejen, pozna pa se kolikor toliko v spričevalih. Še bolj krepko posega vmes na srednjih šolah. Tam porabi vpliv vsega svojega sorodstva in vseh svojih zvez. Ta tetka je sploh »dama zvez«. Povsod ima zveze. Ako jih kje nima, si jih zna poiskati. Lahko se reče, da je to sploh najboljša informirana dama. Ne pozna samo vseh zvez, ampak pozna tudi pri vseh prizadetih Ahilove pete in tudi vse manjše pikice občutljivosti in zna vedno potrkavati na pravo. Nekateri profesorji so se sicer skušali trdno v bran postavljati, pa je tetka s pomočjo vplivnega sorodstva dosegla, da je bilo takoj nekaj profesorjev prestavljenih in odpor je razumljivo nekoliko popustil. Prav posebno pa se uveljavi ta svetna tetka ne toliko ob izbiri poklica kakor pri potegovanju za službo. Pri tem mora najprej energično premagati stare predsodke o redih in izpričevalih. Tudi zmčnosti, dober glas, preizkušnost, celo doseženi uspehi, so včasih za tetko zadeva, ki jo je treba takorekoč premagati, nekako obiti ali kako drugače spraviti s poti. Ta nikakor ne starmodna dama je prvovrstna politikarica. V politiki se ne ukvarja preveč z načelnostjo, ampak vedno za praktično plat. V najsijajnejšem razmerju je vedno z vladojočo stranko, pa tudi z opozicijo ni nikdar brez zvez. Tako dobre zveze ima z njo, da ako se kaj preokrene in postane dosedanja opozicija vladna stranka, se vselej izkaže, da je bila že davno prav za prav somišljenica te stranke.

Velika pozornost je, da skoraj vsi zabavljajo na vsa usta čez to tetko, vendar je prav malo kdo brez vsakih zvez z njo. Nekdo je izjavil, da če bi poiskali vse tiste, ki so zadnjih deset let dobili službo brez vsakega sodelovanja te tetke, in ki sploh niso nikoli pri tej tetki pritisnili na kljuko v kaki zadevi, da bi jih lahko upravičeno vse odlikovali, seveda izvezeti so taki, ki sploh niso nikdar prišli v tak položaj, da bi jim tetka mogla koristiti.

Centralizem sega v organizacijo sodnikov

Preteklo nedeljo so imeli svoj občni zbor slovenski sodniki. Njihovo društvo je ena izmed redkih ustanov v Sloveniji, ki je ostala doslej nedotaknjena od jugoslovenskega nacionalnega unitarizma; upravlja se samostojno, brez čaršijske kontrole, samo pobira svoje prispevke in samo razpolaga s svojo imovino. Ravno zato pa deluje njegova uprava brez napak ter je poslovanje z denarjem natančno, pošteno in samo v korist društvenih udov — v popolnem nasprotju s tistimi organizacijami, ki se jih je lotila čaršijska roka. Toda tudi na slovensko društvo sodnikov hoče seči roka centralizma, ki denarja nikdar ni sita. Izvedeli smo, da je belgrajsko društvo sodnikov poslalo v Ljubljano predlog, da se naj slovensko društvo sodnikov razide in na novo ustanovi strogo centralizirano društvo sodnikov s sedežem seveda v Belgradu ter da se naj prispevki udov, ki so se stekali dosedaj v slovenske roke, pošiljajo v Belgrad, ki bi po svoji previdnosti milostno naklonil kakšno maloto ljubljanskemu odboru. Tako bi spet težki slovenski stotisoči ostali v rokah čaršije, ki bi s tem slovenskim denarjem po že znanem receptu plačevala bogate dnevnice udom belgrajske centrale za prazno govorčenje na sejah. Seveda bi si gospoda lahko nabavila tudi luksuzni avtomobil, da bi se okoli vozila pod pretevo, da je to koristno tudi za slovenske sodnike — tako kot so delali že dostikrat v premnogih drugih primerih znani ljudje.

Slišimo iz vrst naših sodnikov, da so vsi brez izjeme odločno zoper ta najnovejši centralistični naklep in da so trdno odločeni, da niti eden ne pristopi k novemu društvu, če bi bilo osnovano po belgrajskih željah. Hrvatov seveda tako ali tako ne bi bilo v novi sodniški organizaciji, ker spada hrvaško pravosodje v pristojnost banovine Hrvaške. Belgrajski projektanti nove organizacije sodnikov bodo lahko sami osnovali novo društvo in za svojo centralo plačevali, kolikor bodo hoteli, gospoda iz centralnega odbora pa si bo po svoji volji lahko zaračunavala dnevnice in se vozila z avtomobili — toda za svoj lastni, ne pa za naš slovenski denar.

Odločnost naših slovenskih sodnikov kar najtopteje pozdravljamo in je lahko za zgled mnogim drugim slovenskim ljudem, ki so v svoji naivnosti nasledili nacionalni frazam in prepustili svoj denar centrali, da ga nikdar več videli niso.

Zdihovanje skozi napačno okno

V ljubljanskem »Jutru« je pred nekaj dnevi nekdo tožil, da belgrajska filharmonija dobiva na leto 120.000 dinarjev podpore od države, ljubljanska pa nič, ter je vzdihoval, češ, takšna je usoda malih narodov, da si Slovenci ne moremo privoščiti velikega orkestra s prvovrstnimi instrumenti in ne dobrih koncertov. »Jutrovemu« sodelavcu pa moramo povedati na glas, da govori in vzdihuje skozi napačno okno, ko se oglašja v »Jutru« in da se mu ne bo posrečilo, če misli našo glasbeno mizerijo vračati na maloštevilnost slovenskega naroda! Krivci te mizerije so v okolici »Jutra«, kamor ta mož piše. Ti ljudje so v svoji brezprimerni kratkovidnosti in v svoji še od Avstrije jim vcepljeni hlapčevski naravi pomagali vzeti Sloveniji vsakršno pravico, da bi razpolagala s svojim lastnim denarjem ter so brez vsakršnih pridržkov izročili Belgradu popolno oblast — politično, finančno in gospodarsko — nad Slovenijo. To se je zgodilo z Vidovdansko ustavo, ki so jo ljudje okoli »Jutra« povzdigovali v nebesa; nato se je še stopnjevalo z aktom od 6. januarja 1929 ter kronalo z ustavo iz l. 1931, ki je bila »Jutrovim« ljudem vzgled vse demokratične, jugoslovanske in nacionalne politike. Treba je brati dotične sestavke v »Jutru«, ki niso mogli prehvaliti teh zakonov, ki so osnova najhujšega centralizma. Da ljubljanska filharmonija ne dobi ničesar, je vzrok iskati edinole v tem, da samo centrala sme razpolagati z denarjem. Tudi dr. Kramer in njegovi ljudje so bili ministri, pa za našo filharmonijo niso mogli poskrbeti tiste podpore, kakor jo ima srbska, Slovenija pa plačuje na leto več kot 400 milijonov dinarjev več v centralo kot pa dobi nazaj. Ni kriva torej maloštevilnost Slovencev, temveč edino protislovensko stališče tistih politikov, ki so delali za centralizem. In dokler bo ta sestav še naprej obstojal bo tudi tisti, ki je spisal vzdihovanje glede ljubljanske filharmonije v »Jutru« in je vzdihoval skozi »Jutrovo« okno, moral poslušati slabe koncerte. Če pa mi Slovenci dobimo v roke svoj lastni denar, je pa gotovo, da bomo imeli lahko orkester, enakovreden orkestrom drugih kultur in narodov. Dollej pa bomo morali ostati v nižini, kamor so nas spravili naši »napredni« politiki.

zdaj, v zadnjih desetletjih, odkar je z uvozom iz vzhoda postal zmerjalni besednjak prav bordsko frivolen in ko to ni več samo prost izraz nepotrpežljivosti in jeze, ampak zavedno uživanje v najpriskutnejših predstavah in željah. Takšen način zmerjanja je že perverzno in naravnost propaganda npravstvene pokvarjenosti, in to v najbolj javni obliki: na ulici, na javnih mestih, pred otroci.

Pisec ugotavlja dalje, da se grde besede in kletvice čedalje bolj širijo, ker ostajajo vse dotične naredbe na papirju. Boj zoper nje je treba začeti vsepovsod, pri javnih nameščencih, ki bi morali iti z lepim zgledom naprej, v šoli,

Naročnike in prijatelje »Slovenije« prosimo, da nam sporoče naslove tistih, ki bi utegnili postati naročniki našega lista. Obstoječi lista je odvisen od pomnožitve naročnikov.

„Jutro“ in slovensko pijanstvo

V »Jutru« z dne 6. oktobra je zafrkaval neki Mikula Letič Slovence in jih predstavljal za pijance z očitnim namenom, da postavi Srbe v boljšo luč. Mi se takim sestavkom v »Jutru« ne čudimo. Saj so v ta list vedno pisali ljudje, ki so zagovarjali vse tisto, kar je Slovincem prineslo kaj škode. Hujskali so zoper Jadransko banko, pisali slavošpeve vidovdanskomu centralizmu in šestojanuarski diktaturi, trgali so Cankarja iz slovenskih šolskih knjig in na znani način ravnali v šestojanuarskem procesu. Strahotne komedije so uganjali s »punktacijami«, ki so zahtevale slovenski denar za Slovenijo in v najnovejšem času slepomisli in spletkarili zoper slovensko banovino ter uvajali turške in neslovenske besede v slovenščino, ubijali slovensko samozavest in ponos z nekimi zmišljavami o jugoslovenstvu. Ljudje s takšno miselnostjo so nas spravili v sedanjí podrejeni položaj, ko glede sebe nimamo prav nobene besede ter smo kulturno, gospodarsko in finančno na tleh. Obračun pa bo nekoč prišel, prav gotovo — in tudi s tistimi, ki se skrivajo pod razne pseudonime.

Francoska stiska

V premirju se je porazena Francija zavezala, da bo vzdrževala nemško posadno vojsko. Vzdrževanje jo stane na dan 400 milijonov frankov, na leto pa 144 milijard frankov, kar je precej več, kakor je znašal ves francoski preračun za 1939. leto. Francoska vlada je v zvezi za kritje teh izdatkov pri Francoski banki predjem 50 milijard. Te milijarde bodo porabljene že do konca oktobra.

Ker je tudi francosko gospodarstvo popolnoma razbito in ker je še na vse povrhi Francija tudi politično razdeljena — najbogatejše pokrajine so zasedli Nemci — je veliko vprašanje, koliko časa bo mogla nositi to breme. Potem bo pa neizogiben nasledek zasedba vse Francije, ki se ji je mislila Pétainova vlada s premirjem izogniti, s premirjem, za katerega je žrtvovala toliko vojnega materiala in denarja. In zdi se nam, da ji iz te zagate niti hrabro bombardiranje angleškega Gibraltarja niti vsi podobni dokazi vdanosti do zmagovalcev ne bodo mnogo pomagali.

Vsem, ki Vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji službečega lista pri srcu, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

Kaj pišejo listi

Tekma z draginjo

V »Delavski pravici« beremo:

Svobodne strokovne delavske organizacije se danes trudijo na vso moč, da bi kolikor mogoče učinek narasta draginje na delovnega človeka omilile. Pogajanja za zvišanje plač so na dnevnem redu, zdaj tu, zdaj tam. Tudi do uradnih poravnalnih postopanj pride. Toda znano je, kako to postopanje silno počasi deluje. In večkrat se pripeti, da so cene vnovič poskočile med tem, ko se je z uradnim postopanjem dosegel skromen povisek. Znova bi bilo potrebno iti na nova pogajanja. In tako je danes faktilno borba za vsakdanji kruh delavstvu pravo lovljenje psa za rep. Kakor hitro bi ga moral doseči, že se mu umakne in spet se začne lov.

Korsika in naš zahod

Pod tem naslovom poroča Andrej Budal v zadnjem zvezku »Ljubljanskega zvonca« o glasovih italijanskih jezikoslovcev, ki v pričakovanju, da se bo ob novem urejevanju sveta na koncu sedanje velike vojne Korsika po 172. letih vrnila v naročje matere Italije, pretresajo, koliko je tujcu v skoraj dve sto letih uspelo oškrbiti ali zbrisati prvotno italijansko govorico korsiškega ljudstva; nato pa piše dobesedno:

»Če primerjamo jezikovno stanje na Korsiki z razmerami na našem zahodu, lahko ugotovimo premočnejšo podobnost. Neposredna sosesčina s tujimi narečji, pripadanje k tujim državnim tvorbam in uvajanje tujega šolstva in tujega bogoslužja je zaneslo v naša narečja marsikak tuj izraz. Glasovi, oblike in skladnja so se tudi v teh razmerah bolj malo spreminjali. Najvidnejša je izguba dvojine. Tuji izrazi, ki zaidejo v kolese naše sklanje in sprege, morajo skozi te naše mline, naj jim pri tem še tako pokajo kosti. Slišal sem sicilskega dečka, ki je v neposredni goriški okolici govoril naše domače narečje. Drugje so se dečki v goriški furlanščini bahali, kdo zna bolje na orglice: »Na planincih sončnice sijajo; pri tem so le naslov pesmi izgovarjali v našem jeziku. Jezikovna meja je bujno redišče za vse mogoče zmede. Če novi delivci sveta res uveljavijo, kakor obetajo, »pravičen mir« in dajo prednost naravnemu razvoju, si za poznejše prihranijo očitke, da so naravo posiljevali in da za to niso uspehi. Pri lik za urejevanje sveta po zdravi pameti, brez krivice in nasilja, je zdaj toliko, da bi bilo treba marsikod začeti čisto znova. Predvsem bi nikjer ne smeli gnjaviti človeštva z vsiljevanjem tujega šolstva in bogoslužja. Zločini zoper duha so najtežji. Korsičani so skoraj dve sto let prenašali tako nasilja. Ko se jih zdaj nazadnje otresajo, naj bi oblastniki uvideli, da bi se morale podobne razmere odpraviti še po mnogih, mnogih drugih ozemljih.«

Maščevanje tehnike

Pod tem naslovom piše londonski dopisnik švicarskega dnevnika »National-Zeitung« tudi tole:

Bilo bi smešno skušati dobiti na grdobiji dobro stran, toda zrakovna vojna zoper mesta bo zapustila nekaj trajno dobrega, če ustvari v ljudeh zavest, da je velikansko mesto pri vseh vrednotah, ki jih je moglo samo ono dati, v bistvu zlo in pregreha nad človeško srečo. Z drugimi besedami bi se dalo to opisati kot vzbuditev čuta za socialno odgovornost, kajti ravno na Angleškem, kjer prebijejo zgornji

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Vod kakih sedemdesetih slovenskih vojakov, ki je imel povelje, da ob progi Špilje-Radgona najde zvezo z našimi bojujočimi se in od vsega ozadja odrezanimi četami in jim gre na pomoč, je s svojim poveljnikom, ki je bil poročnik, padel v sovražno zasedo, ter bil obkoljen. Sovražni oddelek je znal spretno izkoristiti položaj, stisnil je obroč okrog obkoljenega voda, ter ga prisilil, da se je v celoti s poveljnikom vred, brezpogojno z orožjem in celo opremo, vdal. In kaj so storili zmagovalci, omamljeni od nepričakovanega, lahko doseženega uspeha, ko je premagani vod izročil orožje. Od poročnika so zahtevali, da se je vključ zimi, snegu in ledu moral pred celim svojim ujetim vodom do golega sleči, ter poklekni popolnoma nag na kolena v sneg in led, pri tem roke kakor k molitvi skleniti ter nasprotnega poveljnika glasno v posmeh in zabavo mnogih zbranih zmagovalcev, ter v svojo kakor tudi v sramoto in ponižanje vseh razoroženih premagancev, večkrat glasno kriče v nemščini in slovenščini prositi, da bi nasprotniki njega in njegove soujetnike ne ustrelili in ne pomorili. Vse to je po-

sloji konec tedna v zelenem, niso doslej dovolj občutili kot vprašanje, da niso milijoni mestnih prebivalcev vse svoje življenje spoznavali nič drugega kakor siromašno četrt, tovarno, kino in gostilno. Danes so tisti, ki so zrasi v kletnih stanovanjih, na boljšem od drugih, ki se morajo šele navaditi, da gledajo čevlje mimoidočih namesto klobukov. To je izvršten nauk za brezmišelnosti ljudi. Često so zamenjavali množičnost z demokratizacijo. V resnici je bila množičnost pogoj celostne države. Celostna zrakovna vojna, ki žene meščana na deželo in premočnejšega v klet, je mogoče pravi kos demokracije, ker zbližuje razrede in ker kaže nazorno slabe posledice množičnosti in tehnizacije. Ravno v britanski duši so sile, ki se tako sproščajo in ki se jim utegne po vojni posrečiti, napraviti pristojo pot nazaj k bolj zdravemu načinu življenja. Če so besedo svoboda zlorabljali nas to ne sme ovirati, da se ne bi bojevali za svobodo.

Ob odstopu Chamberlaina

piše švicarski dnevnik »Volksstimme«:

Potem ko več tednov zaradi bolezni ni mogel več opravljati svojih uradnih poslov, je izstopil Neville Chamberlain iz britanske vlade. Njegov odstop je že davno dotekel. Kajti če je danes Anglija strahovito napadana, in če niso več Londončani noč in dan varni pred nemškimi letalci, tedaj je tega kriva zunanja politika, ki je bila zadnja leta pred vojno utelešena v Chamberlainu. Golovo bi bilo napačno, naprtiti temu možu osebno krivdo. Bil je zastopnik močne plasti angleških konservativcev, izvrševalec volje velikega dela angleških financ, volje pred vsem tudi angleške oboroževalne industrije. Njegova politika si je prizadevala, da pomaga Nemčiji do oblasti v Srednji Evropi, da bi tako postavila po eni strani Franciji in po drugi Rusiji »protiutež« in da bi raztrgano Evropo držala v ravnotežju. Francoski vladajoči razred je sledil Chamberlainu na tej poti, zunanja politika vlad ljudske fronte ni delala pri tem nobene izjeme. Francija je svojo krivdo težko plačala, in medtem ko leži raztrgana in zvezana na tleh, je slednjič odstopil mož, ki je vzel nase odgovornost, da je bila svoje dni žrtvovana Češko-Slovaška in s tem razdejan ves francoski zvezni sestav.

Ali je mogoč kompromisni mir?

Švicarski dnevnik »National Zeitung« poroča iz Londona, kako presojuje tam položaj in piše med drugim:

Neprevidno bi bilo reči, da bi bila Anglija raščena, če vzdrži do spomladi. Skušnje s Francijo so učile, da je pametnejše vzdržati se takih prerokovanj v dobrem kakor v slabem pomenu. Preiskati je treba vprašanje, če je Velika Britanija v nevarnosti, da jo sedanja obrambna vojna, ki je v bistvu vojna v zraku, naredi hrhko. Nasledki takih hrhokosti bi ne morali biti neizogibno kapitulacija, mogla bi tudi dozoreti pripravljenost na kompromis. Toda skoraj vsak kompromis bi pomenil po tukajšnjem mnenju poraz Anglije, ker je pridobila Nemčija tako mogočne ročne zastave.

Vljudno vabimo vse tiste, ki smo jim pošiljali list na ogled, da se uvrstijo med naše naročnike, v nasprotnem primeru pa jih prosimo, da nam list vrnejo

Boj grdi besedi

»Katoliški tjednik« prinaša izpod peresa svojega izdajatelja škofa dr. Šariča sestavek zoper zmerjanje in preklinjanje. Najprej ugotavlja:

Grda razvada zmerjanja je prešla pri nas že vsako mero. To je prava narodna sramota in očitno znamenje kulturne in нравne stiske v množicah. To je, če imamo pred očmi naravnost prostaški značaj naše grdeče besede, naravnost barbariziranje ljudstva. S tem se razglamo v obeh tujca kot narod orientalskih dekadentov in nečistnikov, ki ne znajo o nobeni drugi stvari niti misliti niti govoriti kakor o poltenosti in o spolnih rečeh. Posebno

„Slovenija“ mora priti v vsako zavedno slovensko družino!

K U L T U R N I P R E G L E D

Prešernova pesem v ilustraciji

Bibliofilska založba, katere duša je slikar Miha Maleš, je izdala že lepo število razkošnih bibliofilskih knjig, ki jim ne gre odrekati precejšnjega smisla za lepoto kulturo. Kakor večina naših bibliofilskih tiskov pa so imele tudi te izdaje hudo napako: bile so zaradi svoje nenavadno visoke cene dostopne samo denarnejšim ljudem, za marsikoga, ki mu je lepa knjiga, to je duhovnemu bogastvu besedne umetnine enakovredna likovna oprema, srčna potreba, pa so ostale samo nedosegljivo razkošje. Na ta način je dobilo bibliofilstvo pri nas trpek priokus privilegija sitih meščanov, katerih ljubezen do knjige je pre mnogokrat samo zbiralska strast, želja po paradi nedotaknjenih razkošnih hrbtov v zastekleni knjižni omari, postavljeni v sobi za goste. Tako se bibliofilstvo prav za prav odmika svojemu objektivnemu smislu in postaja samo sebi namen. Živa voda lepote kulture ponikuje v pesku, namesto da bi namakala plodno zemljo. Najhuje smo to občutili ob izdaji Máchovega »Maja« v novem prevodu Tineta Debeljaka in z izvrnimi ilustracijami Mihe Maleša, ki je od vseh bibliofilskih knjig te založbe najbolj uspela in ji pripada tudi sicer eno prvih mest v vsem slovenskem bibliofilskem slovetvu. Zaradi tega je na moč razveseljivo, da se je zdaj omenjena založba odločila za vrsto cenejših bibliofilskih izdaj, tem bolj, ker si je izbrala prav nesmrtno Prešernovo pesem. Načrt je velikopotezen: do stoletnice Prešernove smrti, to je do leta 1949. naj bi izšle vse najlepše Prešernove pesmi, vsaka v posebni knjižici s štirinajstimi izvrnimi ilustracijami najboljših slovenskih oblikujočih umetnikov na njen motiv. Vsako leto naj bi izšlo šest takih knjižic; za prvi letnik so napovedane te-le pesmi: »Strunam«, »Dekletam«, »Pod oknom«, »Prošnja«, »Kam?« in »Ukazi«. Izšla je že prva knjižica »Strunam«, ki je prav okusno izdana. Na začetku prinaša znano Prešernovo sliko, delo slikarja Kurza v. Goldensteina, nato pesem »Strunam« v izvrnem Prešernovem besedilu iz Poezij 1847 z bledozeleno rastlinsko vinjeto Ivane Koblice iz Prešernovega albuma (1900). Na čelo ilustracij so postavili iz Langusove skicirke vzeto risbo, ki nima nobene neposredne zveze s Prešernovo pesmijo, ki pa predstavlja ženski lepotni tip Prešernove dobe, pravo bidermajersko lepoto. Ker se risba stilno zelo prilaga Prešernovi pesmi in ker je sicer okusna, je njena uvrstitev v to zbirko zadostno opravičena. Od pravih ilustracij so v resnici uspele: Sedejev linorez, z značilno lirično mehko podana Jakčeva podoba, ki se v stilu od vseh najbolj sklada s pesmijo, na svoj način dober je tudi Goršetov bas-relief, prav tako linorez Mire Pregljeve, od ostalih je na primer Maleševa ročna gravura tehnično zanimiva, vse druge pa so manj posrečene, tako zlasti secesionizem Ivana Vavpotiča, Hinka Smrekarja in tujca Karpellusa, med tem ko ble-

do zeleno natisnjena zaključna vinjeta Maksima Gasparija, čeprav ni nič izrednega, dostojno končuje zbirko. Iz prve knjižice je videti, da bo glavni poudarek teh izdaj na likovnem elementu, na izpolnitvi naloge, ki jo zbirka nalaga slovenskim likovnim umetnikom, kajti urednik Martin Benčina je res da na koncu dodal po prešernolovcih povzeto opombo s strnjenim literarnozgodovinskim komentarjem k pesmi, v opombah k posameznim ilustracijam pa je vsebinski in oblikovno-tehnični razlagi vselej dodal tudi kratko karakteristiko celotnega slikarjevega dela. Take poljudne razlage imajo nedvomno svoj pomen za vzgojo okusa pri presojanju likovnih umetnin, v zvezi s Prešernovo pesmijo pa jih občutimo skoraj kot majhen disakord. Na splošno pa smemo reči, da je knjižica dovolj uspešno začela vrsto ilustriranih Prešernovih del in želimo, da bi zbirka v nadaljnjih zvezkih še bolj dvignila kvaliteto svojih ilustracij, kar je nedvomno tudi želja in namen založnika.

Shakespeareova tragedija
„Romeo in Julija“ v ljubljanski drami

Ko je spomladi leta 1939, tedanj »Slovenščev« gledališki kritik France Koblar na koncu svojega poročila o angleškem »Hamletu« v visoko kultivirani igri skupine Dublin Gate Theatra napisal stavek, da »nam morda po tej predstavi začne spet zoreti misel na našega novega Hamleta«, prav gotovo ni mislil, da se bomo čez leto dni vrnil k stari šestovi režiji, ko smo vendar bili pred nekaj leti že za dobro stopnjo naprej z mnogo bolj uspelo in Shakespearovemu duhu bližjo Debevečovo režijo. Ta očiten korak nazaj, ki ga je pa naša kritika skoraj popolnoma zamolčala ali pa vsaj prezrla, ker se je zapletla v prepir okrog Rogozove kreacije danskega kraljeviča, je bil tem bolj občutno zlo, ker je Shakespeare v Župančičevih prevodih eden od vlogelnih kamnov vsega našega povojnega gledališkega sporeda. Premnogokrat so s Shakespeareom začeli sezono. Letošnji začetek z »Romeo in Julijo« v novem Župančičevem prevodu, v povsem novi režiji dr. Bratka Krefta ter v inscenaciji arh. Franza pomeni v celoti spet krepak korak naprej v merjenju naših gledaliških sil z nesmrtno umetnostjo mojstra Shakespeara.

Dramatična zasnova »Romea in Julije« ni tako skladno strnjeno zgrajena in enotno ubrana kakor poznejše tragedije iz Shakespeareovih zrelih moških let s »Hamletom« kot najvidnejšim predstavnikom. Vseskozi se v tragediji enakovredno prepletajo z dramatičnimi tudi močne lirske vrvine. To nalaga režiserju tega dela svojevrstne, dovolj težke naloge, da ne zdrkne po eni strani v osladno sentimentalnost same ljubavne zgodbe, po drugi strani pa tudi ne v mrzel renesančni historizem; da se igra v komika nekaterih prizorov ne bije preveč s tragično težo osrednjega dejanja. Dr. Bratku Kreftu je že v tej prvi njegovi režiji Shakespeara uspelo ustvariti ne le na moč pripravno in okusno enotno prizorišče, na katerem se prizori v resnici skoraj prelivajo drug v drugega, s čimer se je močno približal Shakespearovemu idealu igre brez zarez in odmorov, ne da bi bil pri tem manj sodoben in živ, ampak je znal tudi igrance povezati v dovolj skladno in stilno enotno igro. Treba pa je takoj pripomniti, da so nekateri igralci kljub

jam pa je vsebinski in oblikovno-tehnični razlagi vselej dodal tudi kratko karakteristiko celotnega slikarjevega dela. Take poljudne razlage imajo nedvomno svoj pomen za vzgojo okusa pri presojanju likovnih umetnin, v zvezi s Prešernovo pesmijo pa jih občutimo skoraj kot majhen disakord. Na splošno pa smemo reči, da je knjižica dovolj uspešno začela vrsto ilustriranih Prešernovih del in želimo, da bi zbirka v nadaljnjih zvezkih še bolj dvignila kvaliteto svojih ilustracij, kar je nedvomno tudi želja in namen založnika.

temu nekoliko uhajali iz okvira, tako zlasti Julija ge. Ančke Levarjeve, ki je mnogokrat prehrupna. Glavna ženska vloga Julije (to je najobčutljivejša rana v splošnem uspele uprizoritve) ni zadovoljila ne v njeni interpretaciji, pa tudi ne v oni ge. Vide Juvanove. Vsaka od obeh ima svoje dobre in slabe strani. Gej. Levarjevi je sicer res bolj kakor gej. Juvanovi uspelo pričarati na odru deviško štirinajstletno mladost, na splošno pa njena preveč površinska, nekoliko preglasna igra, ki pa v nekaterih trenutkih presenettljivo živo zasije, ne dosega kultivirane podobe, kakor jo je ustvarila ga. Vida Juvanova, ki je močna zlasti v podajanju zgodnje dozorelosti Julijine mlade ljubezni in njenega tragičnega konca. Vendar tudi njena Julija ne more čisto prepričati in ne seže vselej do tragičnega dna. Ko smo gledali obe naši letošnji Juliji, smo si čisto nagonsko zaželeli, videti v tej vlogi gđc. Simičevo, katere mladi igralski talent združuje v sebi vse tiste vrvine, s katerimi sta omenjeni igralki samo enostransko uspeli. Sicer ta naša želja ni brez tihe bojazni, da tudi to ne bo prav v vsem popolna, umetniško izčiščena Julija, vendar se nam zdi, da ta poizkus ne bi ostal brez precej močnega uspeha. Romeo g. Jana je v splošnem kakor tudi v podrobnostih tako prepričevalna podoba, da za to vlogo v ljubljanskem ansamblu ni mogoče najti boljšega interpreta. Poleg zrole v pravi meri stilizirane igre ga odlikuje tudi izreden smisel za plemenit patos recitacije verzov. Od ostalih vlog so najbolj uspele: klasična podoba Julijine dojke, kakor jo je dala ga. Nablocka, Tybalt g. Severja ter grof in grofica Capuletova g. Skrbinka in ge. Mire Danilove. Poleg stilno enotne, v celoto pravilno se včlenjujoče igre je v ustih teh igralcev prav tako kakor pri g. Janu in le deloma tudi pri gej. Juvanovi dobila svoj pravi izraz tudi lepota besede, med tem ko večini ostalih igralcev tega ni mogoče vselej priznati. Novi Župančičev prevod je namreč čudovita besedna umetnina, ki se dostojno in enakovredno pridružuje njegovim dosedanjim prevodom velikega dramskega tvorca in poeta. Lahkotna gladkost Cankarjevega prevoda je bila nekoliko dvorezna in je na

mnogih mestih zdrknila v površnost. Župančičeva zvestoba originalu pa je bila poplačana s kongenialnostjo. Upati smemo, da bomo po tej poti prišli še do novih blestečih prevodov iz največjega dramatika vseh časov, kajti nekatere zelo znamenite in značilne strani v knjigi njegovih del so nam še vedno zaprte. Morda smemo najprej pričakovati že pred leti obljubljenega »Richarda III«.

Shakespeare je v teku let postal bistven del slovenske gledališke kulture. O tem prepričevalno govori tudi letošnja Kreftova uprizoritev »Romea in Julije«, ki ji gre kljub nekaterim pomislekom glede posameznosti vendarle kot celoti zaradi mnogih nedvomljivih vrlin vse priznanje. Prav zato se nam je zdelo vredno, brž ko smo mogli, nekoliko obširneje poročati o tem uspelem začetku sezone v ljubljanskem dramskem gledališču. V poročilih o ostalih novih uprizoritvah bomo lahko krajši.

V. L. N.

NAŠE REVIE

„Umetnost“

prinaša na uvodnem mestu obtožbe številke »Meštrovic« misli o umetnosti; tudi med reprodukcijami, ki jih ima vsak zvezek te revije precejšnje število, je to pod odkazano prvo mesto slikam nekaterih značilnih del tega največjega hrvaškega kiparja, ki je s svojo šolo močno posegel tudi v razvoj slovenske kiparske umetnosti. »Picasso« misli o umetnosti in dve reprodukciji njegovih slik predstavljajo nov, čeprav skromen donesek k poznavanju umetnika, ki je utrl modernemu slikarstvu mnogo novih potov in ki je posledno vplival tudi na razvoj mnogih slovenskih slikarjev. Informativno študijo Ede Stadlerjeve o angleškem slikarju Williamu Blakeju prav tako pojasnjuje ena ilustracija. Ježe Karlovšek slavi »Slovensko lipo« kot naše narodno drevo in priporoča, da bi jo bolj gojili. Fr. Šijanec poudarja v nadaljevanju »Pregleda zgodovine slovenske likovne umetnosti« pomen naše ljudske ali narodne umetnosti, na katero se mora slovenski umetnosti zgodovinar stalno ozirati kot na drugi neoficielni tok našega umetnostnega razvoja, če hoče zajeti podobo narodove umetnosti v celoti (str. 42). Ponatiskovanje odlomkov Debeljakovega prevoda Máchovega »Maja« in Maleševih ilustracij ima najbrž reklamne namene, prav tako reprodukciji Smrekarjeve in Globočnikove ilustracije iz zbirke »Strunam«. V oddelku »Iz umetniškega sveta« na koncu številke poroča kronist na kratko o zadnjih razstavah slovenskih umetnikov v Zagrebu in Ljubljani, v poljudni oznaki v številki reproduciranih del pa je govor največ o Meštrovic in Picassu.

n.

naših vojakov brati, da je štab generala Maistra iz Maribora telefonično odredil izpust vseh ujetnikov, so se starci, ženske in otroci začeli zbirati na trgu in ulici blizu Pistorjeve vojašnice, da bi pospešili izpust in skrajšali čakanje na svoje. Ko so bile končane formalnosti in vrnjene odvzete privatne vrednote, smo potem začeli spuščati poedince tako, da pri morebitnem skupnem izpustu vseh na enkrat ne bi prišlo do kakih neželenih dogodkov. Bil bi nepazljiv, če bi ne omenil, da so me ravno tisti, ki sem jih v bojih sam ujel, pri zapuščanju naših ječ, vidno spoštljivo pozdravljali in se mi zahvaljevali, da jim ujetništvo ni bilo bolj grenko in trdo.

Le človek, ki je kedaj na lastni koži skusil vtisek izpusta iz ujetništva, sodne preiskave ali ječe, si bo pravilno tolmačil občutke, s katerimi so ti ljudje zapuščali našo vojašnico, v katero so na mesto kot zmagovalci in gospodarji, prišli kot razoroženi ujetniki v negotovosti, kaj se bo z njimi še vse zgodilo. Ni čuda, da je to svidenje s svoji vsem skupaj dalo, lahko bi rekel, več sreče in zadovoljnosti, kakor bi je bili deležni, če bi jih bil Mikl kot zmagovalec zmagovito vodil v Radgono in njene vojašnice.

Nekaj ur po odhodu zadnjega ujetnika, ki so se porazgubili na vse strani, smo iz ene izmed okoliških vasi izvedeli, da je vrnitev ujetnika, ki ga njegova mlada že-

na še ni pričakovala, ker ji o izpustu še ni bilo nič znanega, na mesto veselega svidenja in ljubeznivega objema, povzročila domačo vojsko in pretep. Mož je namreč pri vstopu v svoj dom našel skrit obisk v hiši, ki mu je na prvi pogled bil v dokaz, da se njegovo do takrat njemu najdražje bitje, njegova ljuba žena, ne drži cerkvenih in posvetnih predpisov, ki določajo strogo zakonsko zvestobo. Če je v tej družinski vojski zmagal on ali je bil premagan ter postal dosmrtni ujetnik svoje žene, mi ni znano.

Zasluge železničarjev pri zasedbi in upravljanju Radgone ter železniške proge Špilje — Radgona.

Ko je general Maister zavzel Maribor, je tam izbruhnila velika stavka železničarjev, ki je ustavila ves železniški promet v ostalim delom Slovenije. Stavka je na zunaj imela videz, kakor da gre za stvarne koristi stavkajočih delavcev in uslužbencev, v resnici je pa v ozadju celega gibanja kot gonilna sila delovala nemško-avstrijska zunanjepolitična propaganda, ki je spretno izrabila mednarodno usmerjeno socialistično strokovno organizacijo. Namen in cilj, oba dobro prikrita, sta pa bila, da se generalu Maistru prepriči, da bi še naprej imel Maribor v oblasti, ter da bi bilo onemogočeno vsako morebitno prodiranje in prevažanje njegovi čet preko Špilja proti Cmurku, Radgoni, Ljutomeru in Prekmurju.

Stavka je res ustvarila prav ugoden vojaško-politični položaj za sosedno republiko s tem, da je bil Maribor železniško-prometno od juga, ozadja in središča Slovenije odrezan, promet med Mariborom in Gradcem pa vzdrževan. Pri tako ugodnih okoliščinah se je naravnost čuditi, da nemško-avstrijske čete niso prišle v Maribor. Manjkalo jim je pač moža kot je bil Maister, ali pa štajerskega Hülgertha. Bilo bi jim treba gredoč odstraniti takrat še po Maistrovih vojakihi zasedeno postojanko v Špilju in pot v Maribor, kjer ni bilo kdo ve kakšnih sil, bi jim bila odprta. Ker bi iz drugih krajev Slovenije, ko je bil pretrgan železniški promet, le težko prišla pravočasna pomoč, bi naši sosedje s pomočjo železniške stavke, lahko vojaško osvojili celo Spodnjo Štajersko.

Da so bile vse nakane v tem pogledu, ki so pri naših sosedih obstajale, na celi črti prekrizane, je general Maister s pomočjo maleštevskih pogumnih slovenskih železničarjev zlomil železničarsko stavko. To se je pa zgodilo takole.

Višji železniški uradnik Alojzij Pregelj, uslužben na ljubljanskem glavnem kolodvoru, je na željo generala Maistra dne 29. novembra 1918 — vključ najstrožji prepovedi njegove nadrejene oblasti, nemško-avstrijsko orijentiranega, na Dunaju se nahajajočega generalnega ravnateljstva južnih železnic — v Ljubljani sestavil oddelek narodno zanesljivih železničarjev, jih spravil

v poseben vlak z naročilom, da se odpeljejo v Maribor, kjer naj, če ne gre drugače, s silo zasedejo po stavkajočih stražene železniške naprave. Tako so v noči na 30. novembra l. 1918. ljubljanski železničarji res ponovno zavzeli vse železniške naprave v Mariboru, kar je generalu Maistru v strateškem pogledu zavarovalo hrbet in omogočilo misliti na osvoboditev še nadaljnjih nezasedenih slovenskih krajev.

Podoben je tudi železniški uradnik, adjunkt Roglič, ki je že drugi dan po tem, t. j. dne 1. decembra l. 1918., s Zeilhoferjevim vojaškim transportom, ki ga je Maister poslal, da zasede progo Špilje — Radgona, prevzel železniške naprave na omenjeni progi. Zeilhofer je namreč kar iz vlaka z vojaštvom zasedal postaje od Špilja do Radgone, Roglič je pa hkrati odstavljaj nemško-avstrijske železničarje, ter jih zamenjaval s svojimi, ki so se vozili v vojaškem vlaku, tako da so že tisto minuto nastopili svoje službe. Vse to se je vršilo na progi, ki se je bila iz vojaško-političnih vidikov seveda priključila mariborski stavki. Navihanosti Rogliča, ki je vse te postaje brzojavno obvestil, da prihaja vlak železniškega stavkovnega odbora, je pripisati, da stavkajoči niso poškodovali proge ali na kakšen drugi način preprečili vožnje tega vlaka.

(Se nadaljuje.)

Urednik in izdajatelj: Vitko Musek, Ljubljana

Zdihovanje skozi napačno okno

V ljubljanskem »Jutru« je pred nekaj dnevi nekdo tožil, da belgrajska filharmonija dobiva na leto 120.000 dinarjev podpore od države, ljubljanska pa nič, ter je vzdihoval, češ, takšna je usoda malih narodov, da si Slovenci ne moremo privoščiti velikega orkestra s prvovrstnimi instrumenti in ne dobrih koncertov. »Jutrovemu« sodelavcu pa moramo povedati na glas, da govori in vzdihuje skozi napačno okno, ko se oglašja v »Jutru« in da se mu ne bo posrečilo, če misli našo glasbeno mizerijo zvrčati na maloštevilnost slovenskega naroda! Krivci te mizerije so v okolici »Jutra«, kamor ta mož piše. Ti ljudje so v svoji brezprimerni kratkovidnosti in v svoji še od Avstrije jim vcepljeni hlapčevski naravi pomagali vzeti Sloveniji vsakršno pravico, da bi razpolagala s svojim lastnim denarjem ter so brez vsakršnih pridržkov izročili Belgradu popolno oblast — politično, finančno in gospodarsko — nad Slovenijo. To se je zgodilo z Vidovdanskim ustavo, ki so jo ljudje okoli »Jutra« povzdigovali v nebesa; nato se je še stopnjevalo z aktom od 6. januarja 1929 ter kronalo z ustavo iz l. 1931, ki je bila »Jutrovina« ljudem vzgled vse demokratične, jugoslovanske in nacionalne politike. Treba je brati dotične sestavke v »Jutru«, ki niso mogli prehvaliti teh zakonov, ki so osnova najhujšega centralizma. Da ljubljanska filharmonija ne dobi ničesar, je vzrok iskati edinole v tem, da samo centrala sme razpolagati z denarjem. Tudi dr. Kramer in njegovi ljudje so bili ministri, pa za našo filharmonijo niso mogli poskrbeti tiste podpore, kakor jo ima srbska. Slovenija pa plačuje na leto več kot 400 milijonov dinarjev več v centralo kot pa dobi nazaj. Ni kriva torej maloštevilnost Slovencev, temveč edino protislovensko stališče tistih politikov, ki so delali za centralizem. In dokler bo ta sestav še naprej obstojal bo tudi tisti, ki je spisal vzdihovanje glede ljubljanske filharmonije v »Jutro« in je vzdihoval skozi »Jutrovo« okno, moral poslušati slabe koncerte. Če pa mi Slovenci dobimo v roke svoj lastni denar, je pa gotovo, da bomo imeli lahko orkester, enakovreden orkestrom drugih kulturnih narodov. Dotlej pa bomo morali ostati v nižini, kamor so nas spravili naši »napredni« politiki.

Narobe velikopoteznost

V naši državi vzdržuje in zida povsod glavne bolnišnice država. To se pravi dolžno povedano, zida in vzdržuje jih iz javnega denarja, iz davkov. In znano je in stokrat dokazano in dognano, da ne plačujemo Slovenci samo tistega deleža javnih dajatev, ki bi odpadel na nas glede na naše število in našo gospodarsko moč, posebno še v primeri z drugimi pokrajinami, ampak še precej več, nad pol milijarde na leto več.

Če pa država zida in vzdržuje drugje potrebne glavne bolnišnice, če jih zlasti zida v bogatem Belgradu, ki celo sploh nima nobenih banovinskih dajatev, je tem bolj jasno, da jih mora zidati in vzdrževati tudi pri nas. Posebno pa velja to za klinične bolnišnice, za bolnišnice torej, ki so dejansko samo dopolnilo vseučilišča, to je njegove medicinske fakultete. Dvakrat je torej zavezana država, da zida in vzdržuje take bolnišnice: prvič kot glavne bolnišnice, drugič kot del najvišjega državnega učnega zavoda.

Naravnost greh nad dovolj skromnim našim gospodarstvom bi pa bil, če bi mi plačevali davke, iz katerih bi se morala taka bolnišnica zidati pri nas, pa bi se ti davki porabili za to, da bi se drugod zidale velikanske bolnišnice, nam pa bi se svetovalo in priporočalo, naj uvedemo za naše bolnišnice še nove dajatve: neprostovoljne z zvišanjem banovinskih dajatev, kakor je zadnjič baje nasvetovala neka oseba, ali celo prostovoljne, kakor so prav te dni uganili ljubljanski vojni dobrovoljci. Da je to res izvirno misel pozdravilo jugoslovensko »Jutro« kot »velikopotezno pobudo«, se razume ob sebi spričo stališča tega lista, ki se mu je od prvega dne zdelo dobro in prav, da plačujemo Slovenci večje dajatve od drugih, in ki je tudi dejansko zmeraj podpiralo politiko ljudi, ki so take načine javnega obremenjevanja začeli in za nas do neznosnosti stopnjevali.

Tu pa je treba res nekaj reči, da Slovenci nočemo več plačevati višjih, še celo pa ne dvojnih javnih dajatev, niti neprostovoljnih niti prostovoljnih Klinično bol-

nišnico nam mora postaviti in vzdrževati država, kateri odračunujemo v ta namen potrebne dajatve in še nekaj več. Postaviti jo mora, kakor postavlja take zavode v Belgradu, Skoplju in drugod.

Če bi je pa ne hotela postaviti, je pa edini izhod popolna finančna samouprava. Hrvatoma na primer, četudi še popolne samouprave niso dosegli, ni treba nobenih »velikopoteznih pobud« za njihne bolnišnice, banovina jih zida sama, banovina jih tudi vzdržuje.

Vse naše ljudi, zavode in podjetja, ki bi jih utegnili kakšni velikopotezni pobudniki nadlegovati, pa vabimo, naj jih odločno pouče, da so že plačali za klinično bolnišnico potrebni denar in še nekaj več. In če bi jim to ne šlo v glavo, naj jim pokažejo dotična davčna potrdila. In še naj jih pouče, da je najboljši način, da pridejo prej kakor v treh letih do potrebne bolnišnice, če se začnejo z vsemi silami boriti zoper jugoslovenstvo in njegov centralizem, pa tudi tiste naše nesposobne vodje, ki nam ne znajo pridobiti, kar nam gre.

Boj grdi besedi

»Katolički tjednik« prinaša izpod peresa svojega izdajatelja škofa dr. Šariča sestavek zoper zmerjanje in preklinjanje. Najprej ugotavlja:

Grda razvada zmerjanja je prešla pri nas že vsako mero. To je prava narodna sramota in očitno znamenje kulturne in нравne stiske v množicah. To je, če imamo pred očmi naravnost prostaški značaj naše grde besede, naravnost barbariziranje ljudstva. S tem se razglamo v očeh tujca kot narod orientalskih dekadenov in nečistnikov, ki ne znajo o nobeni drugi stvari niti misliti niti govoriti kakor o poltenosti in o spolnih rečeh. Posebno zdaj, v zadnjih desetletjih, odkar je z uvozom iz zahoda postal zmerjalni besednjak prav bodelsko frivolen in ko to ni več samo prost izraz nepotrpežljivosti in jeze, ampak zavedno uživanje v najpriskutnejših predstavah in željah. Takšen način zmerjanja je že perverzost in naravnost propaganda нравstvene pokvarjenosti, in to v najbolj javni obliki: na ulici, na javnih mestih, pred otroci.

Pisec ugotavlja dalje, da se grde besede in kletvice čedalje bolj širijo, ker ostajajo vse dotične naredbe na papirju. Boj zoper nje je treba začeti vsepovsod, pri javnih nameščencih, ki bi morali iti z lepim zgledom naprej, v šoli, v vojski. Zlasti v zadnji. Brž ko bi bila tu prepovedana, seveda ne samo na papirju kakor doslej, bo ta grda navada začela tudi drugje pojemati.

V našem listu smo že nekajkrat opozorili, kako se tudi pri nas zaradi dotikov z jugom bolj in bolj širi ta besedna umazanost. Kajti ni dvoma, da stalna raba takih besed ne more blažiti značaja, tudi če se izgovarjajo bolj tjavdan. Pri tem pa moramo spet kedar ugotoviti, da ravno najgrših kletvic in »pozdravov« pred jugoslovanskim u-e-dinjenjem nismo poznali, da so marveč ravno te prišle k nam kot najvidnejši plod jugoslovanske omike in olike. A res mora skrbeti slovenskega človeka, če sliši, da so take kletvice že kar v navadi pri otročadi, četudi ve, da se ta njihne orientalske svinjskosti niti zdaleč ne zaveda.

Odveč je pripominjati, da tako preklinjanje Boga, svetnikov in lastnih mater tudi ne more ravno koristiti ugledu naroda. Pisec teh vrstic se spominja, da ga je nekoč vprašal neki Čeh, kaj prav za prav pomeni kletvica, ki jo je pravkar slišal. Ko sem mu jo prevedel, mi najprej niti verjeti ni hotel, in še dolgo je majal z glavo, tako nemo goča se mu je zdela vsa stvar.

A mislimo, da je odveč pripominjati, da morajo take stvari sploh odbijati vsakega dostojnega, omikanega človeka.

Za nas Slovence je še prav posebna dolžnost, da iztrebimo ta plevel, ker je našemu narodu v svojem bistvu nekaj tujega, neslovenskega. Naj bi s tem poudarili svojo samobitnost tudi navzven. Sicer seveda ne mislimo reči, da bi tudi mi ne imeli grdih kletvic, surovih besed, ki naj bi se jih dostojen človek prav tako izogibal, čeprav so seveda v primeri s prvimi pravo otroško šepetanje. In ko bomo opravili s prvimi, bo kar prav, če gremo tudi zoper druge na delo.

Na vsak način pa najprej proč z večjo, tujo grdobijo.

„Jutro“ in slovensko pijanstvo

V »Jutru« z dne 6. oktobra je zafrkaval neki Mikula Letič Slovence in jih predstavljal za pijance z očitnim namenom, da postavi Srbe v boljšo luč. Mi se takim sestavkom v »Jutru« ne čudimo. Saj so v ta list vedno pisali ljudje, ki so za-

govarjali vse tisto, kar je Slovincem prineslo kaj škode. Hujskali so zoper Jadransko banko, pisali slavonspeve vidovdanskemu centralizmu in šestojanuarski diktaturi, trgali so Cankarja iz slovenskih šolskih knjig in na znani način ravnali v šestojanuarskem procesu. Strahotne komedije so uganjali s »punktacijami«, ki so zahtevale slovenski denar za Slovenijo in v najnovejšem času slepomišli in spletkarili zoper slovensko banovino ter uvajali turške in neslovenske besede v slovenščino, ubijali slovensko samozavest in ponos z nekimi zmišljavami o jugoslovenstvu. Ljudje s takšno miselnostjo so nas spravili v sedanjí podrejeni položaj, ko glede sebe nimamo prav nobene besede ter smo kulturno, gospodarsko in finančno na tleh. Obračun pa bo nekoč prišel, prav gotovo — in tudi s tistimi, ki se skrivajo pod razne pseudonime.

Francoska stiska

V premirju se je porazena Francija zavezala, da bo vzdrževala nemško posadno vojsko. Vzdrževanje jo stane na dan 400 milijonov frankov, na leto pa 144 milijard frankov, kar je precej več, kakor je znašal ves francoski preračun za 1939. leto. Francoska vlada je vzela za kritje teh izdatkov pri Francoski banki predjem 50 milijard. Te milijarde bodo porabljene že do konca oktobra.

Ker je tudi francosko gospodarstvo popolnoma razbito in ker je še na vse povrh Francija tudi politično razdeljena — najbogatejše pokrajine so zasedli Nemci — je veliko vprašanje, koliko časa bo mogla nositi to breme. Potem bo pa neizogiben nasledek zasedba vse Francije, ki se ji je mislila Pétainova vlada s premirjem izogniti, s premirjem, za katerega je žrtvovala toliko vojnega materiala in denarja. In zdi se nam, da ji iz te zagate niti hrabro bombardiranje angleškega Gibraltarja niti vsi podobni dokazi vdanosti do zmagovalcev ne bodo mnogo pomagali.

Kaj pišejo listi

Tekma z draginjo

V »Delavski pravici« beremo:

Svobodne strokovne delavske organizacije se danes trudijo na vsa moč, da bi kolikor mogoče učinek narasta draginje na delovnega človeka omilile. Pogajanja za zvišanje plač so na dnevnem redu, zdaj tu, zdaj tam. Tudi do uradnih poravnalnih postopanj pride. Toda znano je, kako to postopanje silno počasi deluje. In večkrat se pripeti, da se cene vnovič poskočile med tem, ko se je z uradnim postopanjem dosegel skromen povišek. Znova bi bilo potrebno iti na nova pogajanja. In tako je danes faktilno borba za vsakdanji kruh delavstvu pravo lovljenje psa za rep. Kakor hitro bi ga moral doseči, že se mu umakne in spet se začne lov.

Korsika in naš zahod

Pod tem naslovom poroča Andrej Budal v zadnjem zvezku »Ljubljanskega zvona« o glasovih italijanskih jezikoslovcev, ki v pričakovanju, da se bo ob novem urejevanju sveta na koncu sedanje velike vojne Korsika po 172. letih vrnila v naročje matere Italije, pretresajo, koliko je tujcu v skoraj dve sto letih uspelo oškrbiti ali zbrisati prvotno italijansko govorico korsiškega ljudstva; nato pa piše dobesedno:

»Če primerjamo jezikovno stanje na Korsiki z razmerami na našem zahodu, lahko ugotovimo premmno podobnost. Neposredna sosesčina s tujimi narečji, pripadanje k tujim državnim tvorbam in uvajanje tujega šolstva in tujega bogoslužja je zaneslo v naša narečja marsikaj tuj izraz. Glasovi, oblike in skladnja so se tudi v teh razmerah bolj malo spreminjali. Najvidnejša je izguba dvojine. Tuji izrazi, ki zaidejo v kolesje naše sklanje in spregi, morajo skozi te naše mline, naj jim pri tem še tako pokajo kosti. Slišal sem sicilskega dečka, ki je v neposredni goriški okolici govoril naše domače narečje. Drugje so se dečki v goriški furlanščini bahali, kdo zna bolje na orglice: »Na planinah sončice sijec; pri tem so je naslov pesmi izgovarjali v našem jeziku. Jezikovna meja je bujno rdišče za vse mogoče zmede. Če novi delci sveta res uveljavijo, kakor obetajo, »pravičen mir« in dajo prednost naravnemu razvoju, si za pozneje prihranijo očitke, da so naravo posiljevali in da za to niso uspeli. Pri lik za urejevanje sveta po zdravi pameti, brez krivic in nasilja, je zdaj toliko, da bi bilo treba marsikod začeti čisto znova. Predvsem bi nikjer ne smeli gnjaviti človeštva z vsiljevanjem tujega šolstva in bogoslužja. Zločini zoper duha so najtežji. Korsičani so skoraj dve sto let prenašali tako nasilja. Ko se jih zdaj nazadnje otrsajo, naj bi oblastniki uvideli, da bi se morale podobne razmere odpraviti še po mnogih, mnogih drugih ozemljih.«

Maščevanje tehnike

Pod tem naslovom piše londonski dopisnik švicarskega dnevnika »National-Zeitung« tudi tole:

Bilo bi smešno skušati dobiti na grdobiji dobro stran, toda zrakovna vojna zoper mesta bo zapustila nekaj trajno dobrega, če ustvari v ljudeh zavest, da je velikansko mesto pri vseh vrednotah, ki jih je moglo samo ono dati, v bistvu zlo in pregreha nad človeško srečo. Z drugimi besedami bi se dalo to opisati kot vzbuditev čuta za socialno odgovornost, kajti ravno na Angleškem, kjer prebijejo zgornji sloji konec tedna v zelenem, niso doslej dovolj občutili kot vprašanje, da niso milijoni mestnih prebivalcev v svoje življenje spoznavali nič drugega kakor siromnašstvo, tovarno, kino in gostilno. Danes so tisti, ki so zrasli v kletnih stanovanjih, na boljšem od drugih, ki se morajo šele navaditi, da gledajo čevlje mimoidočih namesit klobukov. To je izvrsten nauk za brezmiselnost ljudi. Često so zamenjavali množičnost z demokratizacijo. V resnici je bila množičnost pogoj celostne države. Celostna zrakovna vojna, ki žene meščana na deželo in premožnejšega v klet, je mogoče pravi kos demokratizacije, ker zbližuje razrede in ker kaže nazorno slabe nasledke množičnosti in tehnizacije. Ravno v britanski duši so sile, ki se tako sproščajo in ki se jim utegne po vojni posrečiti, napraviti prosto pot nazaj k bolj zdravemu načinu življenja. Če so besedo svoboda zlorabljali, nas to ne sme ovirati, da se ne bi bojevali za svobodo.

Ob odstopu Chamberlaina

piše švicarski dnevnik »Volksstimme«:

Potem ko več tednov zaradi bolezni ni mogel več opravljati svojih uradnih poslov, je izstopil Neville Chamberlain iz britanske vlade. Njegov odstop je že davno došel. Kajti če je danes Anglija strahovito napadana, in če niso več Londončani noč in dan varni pred nemškimi letalci, tedaj je tega kriva zunanja politika, ki je bila zadnja leta pred vojno utelešena v Chamberlainu. Gotovo bi bilo napačno, naprtili temu možu osebno krivdo. Bil je zastopnik močne plasti angleških konservativcev, izvrševalec volje velikega dela angleških financ, volje pred vsem tudi angleške oboroževalne industrije. Njegova politika si je prizadevala, da pomaga Nemčiji do oblasti v Srednji Evropi, da bi tako postavila po eni strani Franciji in po drugi Rusiji »protiuteže« in da bi raztrgano Evropo držala v ravnotežju. Francoski vladajoči razred je sledil Chamberlainu na tej poti, zunanja politika vlad ljudske fronte ni delala pri tem nobene izjeme. Francija je svojo krivdo težko plačala, in medtem ko leži raztrgana in zvezana na tleh, je slednjič odstopil mož, ki je vzel nase odgovornost, da je bila svoje dni žrtvovana Češko-Slovaška in s tem razdejan ves francoski zvezni sestav.

Ali je mogoč kompromisni mir?

Švicarski dnevnik »National Zeitung« poroča iz Londona, kako presojaajo tam položaj in piše med drugim:

Neprevidno bi bilo reči, da bi bila Anglija razena, če vzdrži do spomladi. Skušnje s Francijo so učile, da je pametneje vzdržati se takih prerokovanj v dobrem kakor v slabem pomenu. Preiskati je treba vprašanje, če je Velika Britanija v nevarnosti, da jo sedanja obrambna vojna, ki je v bistvu vojna v zraku, naredi hrhko. Nasledki takih hrhkosti bi ne morali biti neizogibno kapitulacija, mogla bi tudi dozoriti pripravljenost na kompromis. Toda skoraj vsak kompromis bi pomenil po tukajšnjem mnenju poraz Anglije, ker je pridobila Nemčija tako mogočne ročne zastave.

Gospodarstvo

Komu koristi Prizad?

Iz letnega poročila Prizada za čas od 1. julija 1939 do 30. junija 1940 je razvidno, da je v tem času pri svojih kupcih s pšenico izgubil 66.7 milijona dinarjev. V istem času pa je zaslužil pri sadju 63.8 milijona dinarjev. Ker izvažajo sadje pred vsem Slovenija in Bosna ter še nekateri drugi pasivni kraji, pšenico pa bogata Vojvodina, je jasno, da je Prizad zaslužil milijone na račun pasivnih pokrajin, a aktivnim je plačal za njihove pridelke tako visoke cene, da so mu povzročile občutne izgube. S previsokimi cenami, ki jih je plačal za pšenico, pa je oškodoval pasivne kraje še posebej, ker jim je s tem podražil vsakdanji kruh, ki ga morajo kupovati v žitornih pokrajinah.

Takšno delovanje Prizada imamo upravičeno za škodljivo. Prizad ima glede nekaterih pridelkov izključno pravico odkupa in izvoza, zaradi česar so pridelovalci naravnost prisiljeni, da mu prodajo svoje blago po cenah, ki jih on diktira. Uspeh Prizadovega poslovanja v preteklem poslovnem letu nedvoumno dokazuje, da je posloval tako, da je revnim jemal in bogatim dajal. Na ta način se seveda blaginja v državi ne pospešuje. Če misli Prizad tudi v bodoče tako delovati, je za Slovenijo brez-pogojno bolje, da se odpravi.

